

Diasporada Din Eğitimi

GAVPERSPEKTİF

Diasporada Din Eğitimi

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Sözen / Editör

GAV Perspektif Yayınları®, 2023

© Göç Araştırmaları Vakfı İktisadi İşletmesi

Sertifika No.: 43715

GAV PERSPEKTİF

Hacettepe Mah. Fener Sk.
No: 5 06230

Altındağ Ankara/Türkiye

Tel.: +90 (312) 473 79 11

Fax: +90 (312) 473 79 14

gavperspektif.com

bilgi@gavperspektif.com

siparis@gavperspektif.com

[@gavperspektif](https://www.instagram.com/gavperspektif)

[@gavperspektif](https://www.facebook.com/gavperspektif)

1. Baskı

Aralık 2023

Ankara

GAV Perspektif Yayınları - 30

ISBN: 978-625-94021-1-6 Karton Kapak

Proje Koordinatörü

Hüseyin GÜNDOĞAR

Editör

Hasan SÖZEN

Görsel Yönetmen

GAV Perspektif Yayınları Yayın Kurulu

Tashih

Merve ALP, Hakan ÜNAY, Elif AYDIN

Tasarım

Emre YILDIZ

Baskı

Repro Bir • Sertifika No: 47381 İvedik OSB Matbaacılar Sitesi 1514 Cad. No: 23-25

Yenimahalle/Ankara

© Kitabın tüm yayın hakları GAV Perspektif Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Editör
Hasan Sözen

Diasporada Din Eğitimi

GAV PERSPEKTİF

İçindekiler

Ön Söz	vii
<i>Hüseyin Gündoğar</i>	
Giriş	xi
<i>Hasan Sözen</i>	
Almanya'da Din Eğitimi	15
<i>Hasan Sözen</i>	
Avusturya'da Din Eğitimi	67
<i>Mustafa Yıldız</i>	
Batı Trakya'da (Yunanistan) Din Eğitimi	89
<i>Müzeyyen Onbaşı</i>	
Belçika'da Din Eğitimi	113
<i>Abdulhalim İnam</i>	
Finlandiya'da Din Eğitimi	151
<i>Mehmet Kurt</i>	
Hollanda'da Din Eğitimi	191
<i>Raşit Bal</i>	
İngiltere'de Din Eğitimi	223
<i>Muhammed Sacid Taştepe · Durali Karacan · Mehmet Akif Şentürk</i>	
İsviçre'de Din Eğitimi	269
<i>Can Aygöl</i>	
Kanada'da Din Eğitimi	301
<i>Ahmet Er</i>	
Norveç'te Din Eğitimi	333
<i>M. Fatih Özer · Vahdeddin Şimşek</i>	

Ön Söz

Din, devlet gibi kurumsal yapıların şekillenmesinde, iktidarın meşruiyetinde ve toplumların dönüşümünde hep önemli bir fonksiyona sahip olmuştur. Bu gücü ve işlevi ile kavranış ve yaşanışına bağlı olarak din, devletle ilişkilerde bazen sadece referans alınan mekanizma olarak konumlanırken bazen de baskınlığı ile devletle bütünleşik bir hal alabilmiştir. Bu nedenle de tarih boyunca din ve devletin iç içe bir bütün olarak algılanmasından birbirinden farklı iki ayrı kurum olarak konumlandırılmasına kadar değişik düzeyde uygulama şekline sahip olduğu görülmektedir.

Avrupa'daki aydınlanma ve modernleşme süreçleri din ile devlet arasındaki ilişkiyi daha çetrefilli hale dönüştürmüştür. Geleneksel olandan kopuş anlamına da gelen modernleşme doğal olarak en köklü gelenek olan dinden uzaklaşmayı da beraberinde getirmiştir. Reform hareketleri, din savaşları, ulus-devletlerin ortaya çıkışı din ve devlet arasındaki ilişkinin daha da sorgulanır olmasını sağlamıştır. Her iki yapının birbirinden daha

net olarak ayrıştığı bu süreçte ülkeler kendilerine özgü bir kurgu ortaya koymuştur. Fransa laiklik ilkesini benimseyerek din ve devlet arasında kesin bir set oluştururken bazı ülkelerde devlet kilisesi uygulamasına veya ayrıcalıklı anlaşmalarla kilisenin desteklenmesine devam edilmiştir. Ulus-devletlerin oluşmaya başladığı ve doğal olarak daha homojen bir topluma sahip olan ülkelerde din-devlet ilişkilerinin şekillenmesinde belirleyici olan tarihsel tecrübe, toplumsal kabullerle de desteklenmiştir.

Ancak bu tarihsel tecrübeyi benimsemiş homojen toplum yapısına sahip ülkeler farklı din, dil ve kültürlerden gelen göçmenlerin çoğalmasıyla yeni bir imtihan alanı ile yüzleşmeye başlamıştır. Özellikle milyonlarca Müslümanın Avrupa'ya göç etmesiyle birlikte yeni problemler (!) ortaya çıkmıştır. Çünkü bu zamana kadar mevcut yasal düzenlemeler ve bunların uygulanması devlet ile Hristiyan kiliseleri arasındaki ilişkiyi esas almaktaydı. Göçle oluşan bu yeni toplumun zamanla kalıcı hale gelmesi, kendi kurumsal yapılarını oluşturmaya başlaması ve temel haklar çerçevesinde kendi din ve kültürlerini yaşayıp yeni nesillere aktarma talepleri devletin dine tanıdığı alanların yeniden gözden geçirilmesine neden olmaya başlamıştır. Bu alanlardan birisi de şüphesiz okullarda verilen din dersleridir.

Doğal olarak her ülke kendi tarihsel tecrübesine, toplumsal yapısına ve siyasal tercihinine göre kurgulanmış ve kurumsallaşmış olan din-devlet ilişkisi biçimine sahiptir. Ülkelerin bu ilişki biçimi onların din eğitimi ve öğretimine bakışlarını da doğru etkilemektedir. Devlet okullarında veya özel okullarda din derslerinin yer alması, müfredatı, statüsü, finansmanı ve uygulanması ülkelerin siyasal ve kültürel gelenekleri ile yakından ilişkilidir. Almanya başta olmak üzere İslam ilahiyat fakültelerinin Avrupa'da çoğalmaya başladığı bu dönemde İslam'ın ve Müslümanlara ait kuruluşların tanınırlığı, örgün ve yaygın eğitimde İslam din derslerinin durumu, öğretmen yetiştirme yöntemleri, müfredat ve materyal geliştirme gibi birçok konu araştırma ve

derinlemesine analizleri gerektirmektedir. Bu nedenle özellikle farklı ülkelerde yaşayan toplumumuz için dini tanınma, din eğitimi ve İslam din dersleri konularında ülkeler arasındaki farklı yaklaşım ve uygulamaları ortaya koyacak bir çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Göç Araştırmaları Vakfı olarak yürüttüğümüz araştırma ve projelerimizde bugün artık Türk Diasporası olarak ifade ettiğimiz yurt dışında yaşayan ve toplumumuzu ilgilendiren temel konuları ele almaktayız. Aidiyet, kimlik, eğitim, kültür, din, ekonomi ve siyasal katılım alanları başta olmak üzere yapmış olduğumuz çalışmalarla farkındalık oluşturmaya amaçlar iken aynı zamanda politika yapıcılar ve uygulayıcılar için pratik öneriler oluşturmak da temel hedeflerimiz arasındadır. Bu çalışma da benzer amaçlarla ülkelerin din eğitimine yönelik farklı yaklaşımlarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Uygulama farklılıklarına neden olan tarihsel tecrübenin bilinmesinin, yasal düzenleme ve uygulamalardaki farklılıkların görülmesinin alana daha geniş bir perspektifle bakılmasını sağlayacağını ümit ediyoruz. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında yol gösterici olan Mehmet KÖSE'ye, kitabın editörlüğünü üstlenen ve yine hayata geçmesinde büyük katkıları olan Dr. Hasan SÖZEN'e, bölümlerin yazarları olan değerli hocalarımıza, her bir bölümü detaylı bir şekilde inceleyerek tashihlerini yapan Merve ALP'e teşekkürlerimizi sunarız.

Hüseyin GÜNDOĞAR

Proje Koordinatörü

Göç Araştırmaları Vakfı

Ankara, Aralık 2023

Giriş

Bu eserde, Türk diasporasının yoğun olarak yaşadığı ülkelerde din eğitimi ve öğretimi çeşitli değişkenler açısından ele alınıp incelenmeye çalışılmıştır. Alanında uzman kişilerce kaleme alınan her bir bölüm; “Ülke Hakkında Genel Bilgiler”, “Din ile Devlet Arasındaki İlişkiler”, “İslam ve Müslümanlar”, “Eğitim Sistemi”, “Örgün Din Eğitimi” ve “Yaygın Din Eğitimi” olmak üzere altı ana başlıktan oluşmaktadır.

‘Ülke Hakkında Genel Bilgiler’ başlığında; ilgili ülkenin demografik yapısı, nüfus hareket ve özellikleri (genel nüfus içinde yabancılar, Müslümanlar ve Türkler), etnik ve dinsel yapısı (seküler, muhafazakâr, çoğul, çok kültürlü vb.) ile yönetim sistemi hakkında bilgiler verilmiş, bu bilgiler güncel tablo, grafik ve istatistiklerle desteklenmiştir.

‘Din ile Devlet Arasındaki İlişkiler’ başlığı altında; ilgili ülkenin din politikası, din ile devlet arasındaki ilişkilerin mahiyeti (dışlayıcı, kapsayıcı, iş birliğine dayalı vb.), söz konusu ilişkileri düzenleyen hukuki metinler ve bunların tarafları hakkında

bilgiler verilmiştir. Ayrıca İslam dini ve İslam din eğitimi hakkında hem devlet yönetimi ile siyasi partilerde hem de kamuoyunda ve STK'lar nezdinde süregelen tartışmalara değinilmiştir.

‘İslam ve Müslümanlar’ başlığı altında; Müslümanların ilgili ülkedeki genel durumu, İslam dininin resmi din olarak tanınması (kamu tüzel kişiliği), Müslümanlar arasında yaşanan temsil sorunu, Müslümanları temsil etme iddiasında bulunan yapılar ve bunların devlet kurumlarıyla olan ilişkileri incelenmiştir. Irkçılık, ayrımcılık, İslamofobi gibi sorunlar ve bunlar karşısında alınan veya alınabilecek önlemler bu başlık altında ele alınan diğer konular olmuştur.

‘Eğitim Sistemi’ başlığında; çalışmaya konu olan ülkelerin genel ve özel eğitim politikaları (merkeziyetçi, yerel vb.), eğitim sisteminin yapısı ve yönetimi ile kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve sorumlulukları ele alınmıştır.

‘Örgün Din Eğitimi’ başlığı altında; İslam din derslerinin ilgili ülkedeki gelişim serüvenine, bu derslerle ilgili yasal düzenlemelere, derslerin statüsüne, öğretim programı geliştirme süreçlerine, derslerin kimler tarafından tasarlandığına ve benimsenen din öğretimi yaklaşımlarına ilişkin bilgiler sunulmuştur. Öğrencilerin İslam din derslerine katılım durumu, veli ve öğrencilerin İslam din derslerinden beklentileri, öğretmen yetiştirme, icazet verme ve istihdam etme politikaları burada ele alınan diğer konu başlıkları olmuştur.

‘Yaygın Din Eğitimi’ başlığı altında ise yaygın din eğitimi veren cami ve eğitim merkezleri, buralarda verilen din eğitiminin durumu, geliştirilen programlar ve öğretim materyalleri ile din dersi veren öğreticilerin genel profili hakkında bilgiler sunulmuştur.

Çalışmada, din eğitimi ve öğretiminde farklı uygulama örneklerine yer vermeye özen gösterilmiştir. Bu bağlamda çoğunluğu Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere farklı deneyim ve

tecrübelere sahip on ülkenin din eğitim ve öğretimi incelenerek çeşitli açılardan değerlendirilmiştir.

İncelemeye tabi tutulan her bir ülke, özellikle din dersleri konusunda kendi tarihi serüvenine, sosyokültürel yapısına, yasal düzenlemelerine ve didaktik gelişmelerine bağlı olarak farklı pratiklere sahiptir. Kimi ülkeler din derslerini, Almanya örneğinde olduğu gibi anayasal güvence altına alırken, kimi ülkeler bu dersleri daha yerel hukuki düzenlemelerle ele almaktadır. Bununla birlikte din eğitimini, İsviçre Konfederasyonunda olduğu gibi hem ulusal hem de yerel (kanton) yasalarla düzenleyen ülkeler de bulunmaktadır.

Din derslerinin statüsü, ülkeler arasındaki bir başka farklılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre din dersleri Avusturya, İngiltere ve Norveç'te olduğu gibi zorunlu dersler arasında yer alırken, bazı ülkelerde isteğe bağlı olarak verilmektedir. Bununla birlikte federal devletlerde (Almanya, İsviçre vb.) din derslerinin statüsü eyaletlere/kantonlara göre de farklılık gösterebilmektedir.

Din derslerinde ortaya çıkan farklılıklar, kendisini özellikle benimsenen din öğretimi yaklaşımlarında göstermektedir. Bazı ülkelerde mezhep/din merkezli (*confessional*) din dersleri benimsenirken bazı ülkelerde mezhepler üstü (*non-confessional*) din dersleri tercih edilmektedir. Kimi ülkelerde ise her iki yaklaşıma göre düzenlenen din dersleri bulunmaktadır.

Din dersleri bir kısım ülkelerde düzenli dersler arasında yer alırken bazı ülkelerin müfredatlarında kendisine herhangi bir yer bulamamıştır. Bununla beraber din dersi öğretim programlarının geliştirilmesinde de ülkeler arasında birtakım farklılıklar yok değildir. Çalışmaya konu olan bazı ülkeler din öğretiminde ulusal düzeyde müfredat uygularken diğer ülkelerde eyaletler/kantonlar arasında bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Ayrıca din dersi öğretim programlarını dini topluluklardan bağımsız olarak geliştiren eyalet yönetimleri kadar bu görev ve sorumluluğu dini

topluluklarla paylaşan eyaletler de vardır. Yine öğretim programlarının geliştirilme sürecinde olduğu gibi ders kitaplarının hazırlanma ve onaylanma süreçlerinde de ülkeler arasında bir takım farklılıklar belirlenmiştir.

Burada kısaca değinmeye çalıştığımız farklılıklar örgün eğitim kurumlarında verilen din dersleriyle ilgilidir. Bunun dışında yaygın din eğitiminde, bu eğitimlerin çeşitli cemaat ve topluluklar tarafından verilmesinden de kaynaklı olarak birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Okuyucular, söz konusu farklılıkları ilgili başlıklar altında ve tüm detaylarıyla okuma ve inceleme imkânına sahip olacaktır. Elinizdeki bu eser, söz konusu farklılıkların nedenlerini tüm detaylarıyla ortaya koymayı hedeflemektedir. Nitekim bunlar, örgün ve yaygın eğitim kurum ve kuruluşlarında verilen din dersleri üzerinde oldukça etkili olmaktadır.

Bu eserde bölüm yazarlarının ilgili ülkede bizzat yaşayan veya hayatının bir bölümünü orada geçirmiş kimselerden olmasına, ilgili ülkede veya ülkeye dair akademik çalışmalar yapmış isimler arasından seçilmesine özen gösterilmiştir. Böylece yazarlarımızın, söz konusu kitap bölümlerini kaleme alırken sadece literatürden hareketle değil, bizzat sahanın nabzını tutarak yazması, daha güncel ve nitelikli bilgiler sunması hedeflenmiştir.

Buradan “Diasporada Din Eğitimi” kitabına katkı sunan tüm yazarlarımıza bir kez daha teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Çalışmanın basımını üstlenen GAV PERSPEKTİF ve değerli çalışanlarına da ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum.

Gelecek baskılarında hem ülke hem de içerik açısından daha da geliştirmeyi umduğumuz kitabımızın din eğitimi politikasını belirleyenlere, diaspora ve din eğitimi alanında çalışan öğretim üyelerine, öğrencilere ve tüm ilgililere faydalı olmasını, bu alanda yapılacak diğer çalışmalara ışık tutmasını diliyorum.

Dr. Öğr. Üyesi Hasan SÖZEN

Editör